

Hymy hukassa?

Suomen taloudellisessa kriisissä hymy on hukassa monelta. Ei todellakaan naurata.

Sallittakoon kuitenkin hymyilyn peräänkuulutus pienessä asiassa.

Lehtemme toimituskunta kokoontuu vuosittain alkuvuodesta ja esityslistan vakioelementeistä yksi on edellisen vuoden vuosikerran arviointi. Toimituskunnan jäsen Hilka Orava osallistui tämänvuotiseen kokoukseen kirjallisesti. Hänen huolellinen arviointinsa viime vuosikerrasta oli päätoimittajalle mieluisaa luettavaa. Se oli rehellinen ja asiallinen, myös hauska; veti suupielet hymynkareeseen.

"K&I-lehden 10. vuosikerrasta jää yleisvaikutelma, jota luonnehtisin hyvätapaisten säyseäksi, ellei peräti sovinnaiseksi. En tiedä, johtuuko lievä tosikkomaisuus tieteenalan nuoruudesta ts. pitää vakuuttaa vakavuudella. Tiedän toki, ettei tieteellisessä lehdessä sovi asiattomasti revitellä, enkä missään tapauksessa tarkoita ... journalistista 'värikkyyttä' (= ajattelun ja ilmaisun epätasällisyyttä & taiton sotkuisuutta) ..."

Ajattelun ja ilmaisun täsmällisyys on välttämättömyys tieteellisessä kirjoittamisessa, mutta se ei todellakaan tarkoita, että pitäisi kirjoittaa myös tosikkomaisesti, vielä vähemmän ikävästi.

On kovin vaikeaa olla yht'aikaa täsmällinen ja hauska kirjoittaja, vaikka ei olisikaan synnynnäinen tosikko. En ihan usko, että lehtemme osalta on kysymys tieteenalan nuoruudesta. Tieteenharjoitus on tieteenharjoitusta, vaikka teema-alue olisikin laajemman tutkijajoukon mielenkiinnon kohteena nuorenpuoleinen. Pikemminkin on kysymys siitä, että kynnyksistä täsmällisestä raportoinnista ilma-vaan ja silti täsmälliseen kirjalliseen tyyliin on melkoisen korkea. Ei se ole tieteenalasta kiinni, vaan tyylin taitamisesta.

On muuan asia, joka saattaa olla osatekijänä hyvätapaisten säyseiden kuvassa. Se on keskustelemattomuus, mikä ei suinkaan ole vain tämän lehden pulma. Kuluvan vuoden Luonnon Tutkijan ensimmäisen numeron pääkirjoituksessa Jaakko Syrjämäki totesi lukijakirjeiden loppuneen lehdes-sä lähes tyystin vuonna 1986. Tilalle on tullut mykkyys. Kirjoittava keskustelu harvinaistuu biologiassa vähän joka puolella, hän mainitsi ja huomautti yleisönosastoa tarvittavan antamaan lehdelle elävyyttä ja miksei kepeyttäkin, jota lukijatiedustelun mukaan monet kaipaavat.

Minne on kadonnut halukkuus ilmaista mielipide, into ottaa kantaa asioihin? Näyttäytyykö tieteestä keskusteleva kirjoittaminen vain näpertelynä keskellä aikamme suuria yhteiskunnallisia mullistuksia? Pällistellään isoa muuttumista, mykkään sitäkin.

Onko keskustelemattomaksi lamaanumiselle sittenkin haettava yleisempää taustaa siitä meihin suomalaisiin historian saatossa tarttuneesta opista, että viisas ihminen lukee ja kuuntelee, mutta on itse vai? Siitä Simopekka Nortamo kirjoitti Helsingin Sanomissa 29.3.1992 otsikolla "Yksisuuntaisen viestinnän maa" — ja arvosteli verrattoman kirpeästi hanketta perustaa opetusministeriöön keskusteluvirasto.

Hilka Oravan maininta tosikkomaisuudesta ja vakavuudella vakuuttamisesta palautti mieleeni erään kauan sitten sattuneen episodin. Osapuolet olivat kaksi hyvin nuorta ja hyvin erilaista ja mielestään hyvin vakavasta asiasta keskustelevaa ihmistä. Toisella huumorintaju kukki toisen mielestä väärässä paikassa ja jälkimmäinen opetti painokkaasti: "Huumorintaju on kevytmielisten ihmisten tapa kuitata vakavat asiat nauramalla." Opetettu ei oppinut, joten se siitä.

Tämäntapaisilla, vähemminkin tosikkomaisilla käsityksillä hauskuudesta, saattaa olla oma piilovaikutuksensa tartuttaessa kirjoittamistehtävään, jossa sanottava on ilmaistava täsmällisesti ja niin,

että lukija ymmärtää sanoman sen sanojan tarkoittamalla tavalla. Asiakirjatekstissä tällainen kirjoittaminen on välttämätöntä, mutta se ei merkitse, että tieteellisestä teemastakin kirjoittamisessa pitäisi noudattaa asiakirjatyylisiä, vielä vähemmän kapulakielistä retoriikkaa.

Tunnen tutkijan, joka on tullut hauskuuttaneeksi tieteellisten kirjoitustensa lukijoita muutamalla mukavalla murjaisulla ja hämmästykseen todennut tuollaisen leikkimielisesti absurdin kommentin tulleen siteeratuksi epäiltävänä tieteellisenä väitteenä. Siteeraajan huumorintaju toimi toisella aaltopituudella ellei hän peräti pitänyt murjaisijaa kevytmielisenä ihmisenä, joka kuittaa vakavat asiat nauramalla. Saattoi se siteeraaja siteerata ihan piruukissaankin. Me ihmiset olemme raadollisuudessamme joskus häijynilkeitä, joskus tosikkoja, tuhmia tai tyhmiä.

Naurunalaiseksi joutumisen pelko taitaa usealla varttuneellakin tutkijalla estää tarkoittamani tyylikynnyksen ylittämisen yrittämisen. En tarkoita vain lehteemme kirjoittavia. Paljolti tieteellisessä kirjoittamisessa on hautajaistunnelman aineksia ikään kuin päätökseen saatettu tutkimus haudattaisiin arvokkain juhlamenoin sen sijaan, että saavutuksesta iloittaisiin ja ilo jaettaisiin lukijoiden kanssa. Harvalla hautausmaalla on hauskoja hautakivikirjoituksia.

Se tieteenharjoituksen perusteeksi, jonka mukaan tutkimuksen tulokset on alistettava kriittiseen tarkasteluun tieteellisten kriteerien pohjalta eli saatettava julkaistuna tiedeyhteisön arvioitavaksi, ei todellakaan tarkoita, että yhteisöä on yksin tein myös

ikävystytettävä. Tutkimustyö, jonka tuloksista kerrotaan, on niin hauskaa, että löytämisen iloa sopii muillekin jakaa — tyylin keinoin. Hyvän tyylin kehittäminen on myös itsensä löytämistä sekä tutkijana että persoonana. Sekö pelottaa?

Hilkan työkirjeessä oli myös muita lukijan arvioita kuin alussa siteerattu, mm. tämä: "... Poimintani ovat hyvin subjektiivisia. Kirjasto on kokoelmien ja niiden organisoimien asettamien vaatimusten vuoksi fyysisesti vakiintunut, massiivinen ja jähmeä. Sen tähden institutionalisoitumisen torjunta ideatasolla on välttämätöntä. Kirjastolla on valitettavasti pakko olla solidit seinät ja katto, mutta muutoin sen institutionalisoitumista on kaikin tavoin vastustettava. [Kirjoituksissa] oli senlaatuista kyseenalaistavaa pohdiskelua, että sitä voi käyttää hyödyksi arkityönkin arvioinnissa."

Luin poimitut jutut uudestaan ja totesin — uudestaan — ajattelun olevan niissä täsmällistä, ilmaisun samaten ja tyylin mukaansatempaavaa. Tekijät ottavat lukijan mukaan löytöretkilleen. Heidän tyyliinsä hymyilee. Myös siteeraamani lukija hymyili.

Jesse Shera huomautti eräässä promootiopuheessaan: Sanomme, että pöllö on viisas, vaikka sillä on vain vakava ilme.

Helsingissä 5.4.1992

Marjatta Okko